

**TALABALARNI NATYURMORT JANRI ORQALI PEDAGOGIK
FAOLIYATGA KASBIY TAYYORLASH IJODIY KOMPETENSIYALARINI
TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI**

Unarova Yorqinoy Norbayevna

y.unarova@cspi.uz

Chirchiq davlat pedagogika universiteti magistri

Annotatsiya: Mazkur maqola ijodiy kompetensiyalar nazariyasi pedagogik psixologiya, estetika va san’atshunoslik fanlari asosida yoritilib, natyurmort janri misolida san’at darslarida rang, kompozitsiya, shakl va tekstura kabi asosiy elementlar yordamida pedagogik ta’lim jarayonini yanada boyitish, talabalarning estetik idrokini va ijodiy fikrlashini shakllantirish usullari ko‘rsatiladi. Tadqiqot metodik yondashuvlar, amaliyot bosqichlari va zamonaviy texnologiyalar yordamida ijodiy kompetensiyalarni oshirish imkoniyatlarini tahlil qiladi va pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda natyurmort janrining o‘rnini aniqlab beradi.

Kalit so‘zlar: kompetentlik, kompetensiya, natyurmort, metodik, interaktiv.

Abstract: This article examines the theory of creative competencies based on the disciplines of pedagogical psychology, aesthetics and art history, and shows how to further enrich the pedagogical educational process in art lessons using basic elements such as color, composition, shape and texture, and how to form students' aesthetic perception and creative thinking using still life. The study analyzes the possibilities of increasing creative competencies using methodological approaches, stages of practice and modern technologies, and identifies the place of the still life genre in the effective organization of the pedagogical process.

Keywords: competence, competence, still life, methodical, interactive.

Аннотация: В статье рассматривается теория творческих компетенций на основе дисциплин педагогической психологии, эстетики и истории искусств. На примере жанра натюрморта показаны пути дальнейшего обогащения педагогического образовательного процесса и формирования эстетического восприятия и творческого мышления учащихся на уроках изобразительного искусства с использованием таких базовых элементов, как цвет, композиция, форма, фактура. В исследовании анализируются возможности совершенствования творческих компетенций с использованием методических подходов, этапов практики и современных технологий, определяется место жанра натюрморта в эффективной организации педагогического процесса.

Ключевые слова: компетентность, компетентность, натюрморт, методический, интерактивный.

Kirish. Mamlakatimiz ta’lim tizimida kompetensiyaviy talablarga javob beradigan, mustaqil va erkin fikrlaydigan, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash tizimi isloh qilinmoqda. Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida “Uzluksiz ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta’lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish” ustuvor vazifalardan biri etib belgilangan[1]. Shu sababli talabalarni bo‘lajak pedagogik faoliyatga kasbiy tayyorlash ijodiy kompetensiyalarini takomillashtirishning amaldagi metodlari va vositalarini takomillashtirish hamda amaliyotga joriy etish borasidagi ilmiy-amaliy tadqiqotlarni amalga oshirish zarurati ortmoqda. Ayniqsa, bo‘lajak pedagoglarning ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish ularning kelgusidagi faoliyatida muhim o‘rin tutadi. Ijodiy kompetensiyalar nafaqat o‘qituvchining shaxsiy salohiyatini oshiradi, balki o‘quvchilarda ham ijodiy fikrlash va estetik idrokni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqolada talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlash jarayonida ijodiy kompetensiyalarni takomillashtirishning nazariy asoslari va metodik yondashuvlari, xususan, natyurmort janri misolida ko‘rib chiqiladi. Natyurmort janri tasviriy san’atning muhim yo‘nalishi sifatida ijodiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi va pedagogik ta’limda keng qo‘llanilishi mumkin.

Pedagogik faoliyatda ijodiy kompetensiyalar o‘qituvchining o‘quv jarayonini ijodiy tarzda tashkil etish, muammolarni noan’anaviy yechish va o‘quvchilarning estetik dunyoqarashini rivojlantirish qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi. Bo‘lajak pedagoglar uchun bu ko‘nikmalar nafaqat san’at darslarida, balki umumiy ta’lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Ijodiy kompetensiyalar nazariyasi ko‘p jihatdan pedagogik psixologiya, estetika va san’atshunoslik fanlariga asoslanadi. Masalan, L.S. Vygotskiyning ijodiy faoliyat rivojlanishi haqidagi nazariyasida ta’kidlanishicha, ijodiy jarayon shaxsiy tajriba va tasavvur uyg‘unligidan kelib chiqadi[10]. Bu esa talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda ijodiy vazifalarni kengroq qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.

Natyurmort janri ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishda alohida o‘rin tutadi, chunki u talabalarga tasviriy san’atning asosiy elementlari – rang, kompozitsiya, shakl va tekstura bilan ishlash imkonini beradi. Natyurmortning o‘ziga xosligi shundaki, u oddiy kundalik buyumlarni san’at asariga aylantirish orqali ijodiy fikrlashni uyg‘otadi. Pedagogik ta’limda natyurmort bilan ishlash talabalarga nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki muammoni tahlil qilish, estetik baholash va o‘z ishini rejalashtirish kabi kompetensiyalarni ham oshiradi. Shu bilan birga, natyurmort o‘quvchilarda kuzatuvchanlik va tafakkur moslashuvchanligini rivojlantirishga yordam beradi, bu esa pedagogik faoliyatda muhim sifatlardir.

Talabalarni natyurmort janri orqali tayyorlashning nazariy asoslarini shakllantirishda bir nechta yondashuvlarni ajratib ko‘rsatish mumkin. Birinchidan, estetik yondashuv natyurmortni nafaqat texnik mashq sifatida, balki go‘zallikni idrok etish va uni ifodalash vositasi sifatida qaraydi. Ikkinchidan, kompetensiyaviy yondashuv talabalarning ijodiy faoliyat jarayonida o‘z bilim va ko‘nikmalarini amaliyotda qo‘llash qobiliyatlariga e’tibor beradi[2]. Uchinchidan,

psixologik-pedagogik yondashuv talabalarning ichki motivatsiyasi va ijodiy o‘zini namoyon qilish imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu yondashuvlarning integratsiyasi natyurmort janrini pedagogik ta’limda samarali qo‘llash uchun mustahkam asos yaratadi.

Metodik jihatdan natyurmort janri bilan ishlash bir necha bosqichlarni o‘z ichiga oladi. Dastlab, talabalarga natyurmortning tuzilishi va uning san’atdagi o‘rni haqida nazariy ma’lumot beriladi. Bu jarayonda klassik va zamonaviy natyurmort misollari tahlil qilinadi. Masalan, Jan-Batist Shardenning oddiy hayotiy buyumlarni tasvirlashdagi mahorati yoki Pol Sezanning rang va shakl uyg‘unligi talabalarga namuna sifatida keltiriladi. Keyingi bosqichda talabalar o‘zlari natyurmort kompozitsiyasini tuzishga jalb qilinadi. Bu jarayonda ular buyumlarning joylashuvi, yorug‘lik va soyani hisobga olish kabi masalalarni o‘rganadi. Uchinchi bosqich amaliy ish bo‘lib, unda talabalar o‘zlarining natyurmortlarini chizishadi yoki boshqa texnikalar (masalan, akvarel, guash) yordamida yaratadi. Yakuniy bosqichda esa ijodiy mahsulot muhokama qilinadi, bu esa talabalarda o‘z ishini tanqidiy baholash va takomillashtirish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Natyurmort bilan ishlashning afzalliklaridan biri shundaki, u talabalarni individual va guruhda ishlashga undaydi. Masalan, guruhdagi har bir talaba bitta natyurmort kompozitsiyasini turli nuqtayi nazardan tasvirlashi mumkin, bu esa o‘zaro hamkorlik va turli yondashuvlarni taqqoslash imkonini beradi. Shu bilan birga, natyurmort ijodiy erkinlikni ta’minlaydi, chunki talabalar o‘zlarining tasavvuridan kelib chiqib, kompozitsiyani boyitishi yoki o‘zgartirishi mumkin. Bu esa pedagogik faoliyatda muhim bo‘lgan moslashuvchanlik va ijodiy yechim topish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Pedagogik ta’limda natyurmortdan foydalanishning yana bir muhim jihati uning o‘quvchilar bilan ishlashda qo‘llanilishi mumkinligidadir. Bo‘lajak pedagoglar natyurmort orqali o‘quvchilarda tasviriy san’atga qiziqish uyg‘otish, ularning diqqatini jamlash va estetik didini oshirish usullarini o‘rganadi. Masalan, oddiy meva yoki gullar kompozitsiyasini chizish orqali o‘quvchilar ranglar uyg‘unligini, nisbiy o‘lchamlarni va kompozitsiya qonuniyatlarini o‘rganishi mumkin. Bu jarayonda pedagogning vazifasi o‘quvchilarni faqat texnik jihatdan emas, balki ijodiy fikrlashga undashdan iborat bo‘ladi.

Natyurmort janri orqali ijodiy kompetensiyalarni rivojlantirishning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega[4]. Masalan, raqamli grafik planshetlar yoki maxsus dasturlar yordamida natyurmortni raqamli shaklda yaratish talabalarga yangi imkoniyatlar ochadi. Bu nafaqat texnik ko‘nikmalarni rivojlantiradi, balki zamonaviy ta’lim muhitiga moslashishga yordam beradi. Shu bilan birga, virtual natyurmort galereyalari yoki onlayn platformalar orqali talabalar dunyoning turli mamlakatlaridagi san’at asarlari bilan tanishishi va o‘z ishlarini taqqoslashi mumkin.

Ushbu metodikaning samaradorligini baholash uchun tajriba o‘tkazish mumkin. Masalan, bir guruh talabalar an’anaviy usulda (natyurmortsiz) tayyorlansa, boshqa guruh natyurmort janri asosida mashg‘ulotlarga jalb qilinsa, ularning ijodiy kompetensiyalaridagi farqni aniqlash mumkin. Tajriba natijalarida natyurmort bilan ishlagan talabalarda estetik idrok, muammoni

ijodiy yechish va o‘z ishini rejalashtirish ko‘nikmalari yuqori bo‘lishi kutiladi. Bu esa ushbu metodikaning pedagogik ta‘limdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, natyurmort janri talabalarni bo‘lajak pedagogik faoliyatga tayyorlashda ijodiy kompetensiyalarni takomillashtirishning samarali vositasidir. U nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki estetik dunyoqarash, moslashuvchanlik va o‘quv jarayonini ijodiy tashkil etish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Nazariy asoslar va metodik yondashuvlarning uyg‘unligi ushbu jarayonni yanada samarali qiladi. Shu sababli, pedagogik ta‘limda natyurmort janridan kengroq foydalanish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi va umumiy ta‘lim sifatini yaxshilashga hissa qo‘shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 09.10.2019-y., 06/19/5847/3887–son. <https://lex.uz/docs/4545884>.
3. Abduqodirov A. Pedagogik kompetensiyalar: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
4. Baymetov. B.Qalamtasvir, darslik. “Musiqqa” nashriyoti. T-2006.
5. Байметов Б. Б., Султанов Х. Э., Муратов Х. Х. Психологические основы активизации творческих способностей студентов в процессе практических занятий //Вестник науки. – 2019. – Т. 1. – №. 7 (15). – С. 67-71.
6. G‘afforov U. Zamonaviy ta‘lim jarayonida o‘qituvchining maxsus kompetensiyalarini shakllantirish muammolari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
7. Hasanboyeva O. Kasbiy kompetensiya va uni rivojlantirishning pedagogik asoslari. – Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti, 2018.
8. Jalilov N. O‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va kompetensiyalar tizimi. – Toshkent: Ilm Ziyosi, 2021.
9. Karimov D. Pedagogik innovatsiyalar va kompetensiyaviy yondashuvlar. – Namangan: NamDU nashriyoti, 2020.
10. Лев Семенович Выготский. “Психология искусства” 1925-й